

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Filozofski fakultet u Osijeku
Preddiplomski studij: Povijest – pedagogija
Josip Bradarić

Ženidbena politika Marije Terezije
Završni rad

Mentor:
Doc.dr.sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2014.

Sažetak

Velik je dio života Marije Terezije osim političkih poteza bio prožet i ženidbenom politikom njene djece. Poučena negativnim iskustvima svojih predaka u ratu za španjolsko nasljeđe, kao i svojom borbom za prijestolje u ratu za austrijsko nasljeđe, Marija Terezija osigurala je budućnost austrijskoj kući sa svojih šesnaestero djece. U igri ženidbenih saveza Marija Terezija koristila je svoju djecu kao zalog i time osigurala veze s Burbonima, španjolskom i francuskom lozom. Josip II. imao je dvije ženidbe, prvu s Izabelom od Parme, a drugu s Marijom Josipom od Bavarske. Leopold II. oženio se španjolskom infantom Marijom Lujzom. Marija Kristina udala se za Alberta Saksonskog. Marija Karolina je, udavši se za Ferdinanda, kralja Napulja i Sicilije, i sama postala kraljicom. Marija Amalija udala se za Ferdinanda od Parme. Marija Antoaneta postala je suprugom francuskog kralja Luja XVI. Ferdinand se oženio Marijom Beatricom d'Este.

Ključne riječi:

Marija Terezija, ženidbena politika, 18. stoljeće, habsburška dinastija

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Uloga i značenje ženidbene politike u Europi tijekom 18. stoljeća.....	5
3. Obitelj Marije Terezije.....	6
4. Josipova ženidba.....	9
4.1. Prva Josipova ženidba.....	9
4.2. Druga Josipova ženidba.....	11
5. Leopoldova ženidba.....	12
6. Kćeri Marije Terezije.....	14
6.1. Udaja Marije Kristine.....	15
6.2. Godina crnih kozica.....	15
6.3. Udaja Marije Karoline.....	17
6.4. Udaja Marije Amalije.....	18
6.5. Udaja Marije Antonije.....	20
7. Ferdinandova ženidba.....	21
8. Zaključak.....	22
9. Popis literature.....	23
9.1. Elektronički izvori.....	23

1. Uvod

Zadatak ovoga rada jest prikazati ženidbenu politiku brojne djece Marije Terezije. To podrazumijeva objašnjenja o tome što je ženidbena politika u Europi u 18. stoljeću, zbog kojih je razloga Marija Terezija ženila ili udavala svoju djecu, koje su sve bračne kombinacije dolazile u obzir i naposljetku koje su prihvaćene, a koje odbačene.

Rad započinje prikazom bračne politike u Europi u 18. stoljeću i kako se u toj politici snalazila Marija Terezija. Zatim slijedi kratki prikaz velike obitelji Marije Terezije i njihovih odnosa. Nadalje slijede pojedinačni prikazi bračnih saveza koju je Marija Terezija osigurala za svoju djecu. U vrijeme kada je Marija Terezija započela ženidbenu politiku svoje djece, Europa se nalazila u krvavom Sedmogodišnjem ratu. Rezultat ovoga rata bilo je savezništvo Francuske i Habsburške Monarhije. Ovaj savez dat će obilježje ženidbenoj politici pa se zbog toga Josip II. oženio Izabelom od Parme, unukom Luja XV., a Josipova sestra Marija Amalija udala se za Izabelinog brata Ferdinanda od Parme. Kruna savezništva bio je brak između Marije Antoanete i francuskog prestolonasljednika Luja Augusta. Josipov prvi brak trajao je kratko i završio Izabelinom naglom smrću te se zbog toga drugi put oženio Marijom Josipom Bavarskom. Ovaj bračni savez trebao je učvrstiti veze s njemačkim zemljama. Marija Terezija je, osim želje da svoju obitelj poveže s francuskim Burbonima, također željela učvrstiti veze i sa španjolskim Burbonima. Rezultat ove politike bio je brak Leopolda II. s infantom Marijom Lujzom te brak između Marije Karoline i napuljskog kralja Ferdinanda. Marija Lujza i Ferdinand bili su djeca Karla III., španjolskog kralja. Ferdinand je brakom s Beatricom d'Este dobio na upravu Milano, a Marija Kristina je jedina imala sreću što nije uspostavila brak iz političke koristi, nego po svojoj želji udavši se za Alberta Saksonskog.

2. Uloga i značenje ženidbene politike u Europi tijekom 18. stoljeća

Sudbine čitavih nacija u novovjekovnoj Europi ovisile su o najintimnijim obiteljskim stvarima, koje su uključivale plodnost, spol, biološke slučajeve, psihološke pojave i naposljetku ženidbu. Uskoro su se vladari počeli više baviti širenjem srodstva i obiteljskih veza nego događajima na bojištima. Ženidbena je politika tako postala prioritet svakog vladara, a pri tome su djeca bili samo pijuni u igri ženidbenih saveza. Vladari su nastojali osigurati budućnost pa su malodobnu djecu nudili jedni drugima za snahe i zetove, a ako je bilo moguće zaključivali su brak već s dojenčadi. Takva igra bila je vrlo složena i dalekosežna. Sklapanjem braka nisu se vjenčavala samo dva ljudska bića nego dva naroda sa svojim materijalnim dobrima, organizacijskim oblicima, vojskom. Raznovrsne bračne kombinacije mogle su dvije nevažne pokrajine učiniti tako srednjom silom, ili dvije srednje sile mogle su postati velesilom. Nepredvidivost takve igre je ponekad izazivala susjede, oni bi prosvjedovali, zahtijevali odštetu, odcjepljenje čitavih područja. Unatoč rodbinskim vezama nisu imali poteškoća da se zbog toga upute u rat.¹

Teritorij Europe se na početku 18. stoljeća nalazio u posjednu nekoliko kraljevskih loza među kojima se ističu Habsburgovci i Burboni, Wittelsbachovi, Stuarti i Hannoveri, Welfi, Romanovi i Wasasi te nekoliko manjih, kao Lotarinžani, Medicijevi, Farneseovi, Savojska kuća. Neki od njih bili su u usponu, neki u padu, neki su se širili u mnogobrojnom srodstvu, dok je nekima prijetilo izumiranje. Izumiranje muške loze neke obitelji smatralo se najvećom nesrećom koja je izazivala strašne posljedice kao što su rat, tuđinska vlast, pokoravanje tuđoj dinastiji. Najbolji primjer je smrt posljednjeg Habsburgovca na španjolskom prijestolju, Karla II. 1700. godine. Njegova smrt je izazvala krvavi rat za španjolsko naslijeđe (1701. – 1714.) u kojem je došlo do promjene dinastije pa su tako na španjolsko prijestolje došli Burboni. U takvoj nasljednoj igri pretraživale su se povijesne knjige, dokumenti, oporuke, spisi ne bi li se negdje u staroj knjizi izvukao neki nagovještaj da njihov gospodar ima pravo na posjed koji je upravo ostao bez gospodara. U takvim su okolnostima vladari sa svojim teritorijima i pučanstvom postupali poput veleposjednika koji ima pravo prodati, dati u zakup, založiti ili bilo kako trgovati dijelovima svojih dobara. Pučanstvo bi tako jednostavno sudjelovalo u trgovini, vladar bi ga mijenjao ili preuzimao²

¹ Gertrud Fussenegger, *Marija Terezija*, Alfa, Zagreb, 1986., str. 5.-8.

² Isto, str. 8.-9.

Iako su se do 18. stoljeća rodbinske veze toliko proširile da je svaka vladarska kuća bila u bližem ili daljem rodu s drugom to ih nije sprječavalo u neprijateljstvu. Tako se bratíci i šurjaci međusobno bore, sklapaju saveze jedan s drugim, ali ponajviše jedan protiv drugoga, kuju zavjere, međusobno se varaju i prema najboljoj obiteljskoj tradiciji upućuju jedni drugima ljubazne riječi kojima nastoje prikriti svoje neprijateljstvo. Tako se Burboni raduju kad Habsburgovci gube u borbi s Velikom Portom, a isto se tako Habsburgovci vesele kad ratuju Francuska i Engleska. Međunarodnu politiku u 18. stoljeću obilježava sustav europske ravnoteže, a označava načelo prema kojem između država treba postojati uravnoteženi odnos koji će onemogućiti da jedna strana silom nametne svoju volju ili dominaciju.³

U takvim uvjetima svoju vladavinu započinje i Marija Terezija. Teško je od jedne vladarice koja je rođena u uvjetima ovakve politike očekivati da će radikalno odstupiti od politike svojih predaka, ali poučena brojim negativnim iskustvima nastoji osigurati brojno potomstvo koje će ženidbama osigurati budućnost i opstanak austrijske vladarske kuće.

³ Ravnoteža sila, <http://proleksis.lzmk.hr/43438/>, (30.8.2014.)

3. Obitelj Marije Terezije

Marija Terezija rođena je 1717. godine. Otac joj je bio Karlo VI., njemački car iz roda Habsburgovaca, a majka princeza Elizabeta Kristina von Braunschweig-Wolfenbütten.⁴ Bila je plod dogovorenog braka kao što je već tada bila praksa, iako je imala sreću što se Karlu VI. ipak svidjela dogovorena supruga pa su živjeli u skladnome braku. Marija Terezija je rođena u vrijeme kada se iz habsburških bračnih kreveta rađalo više djevojaka nego dječaka i kada je budućnost habsburške kuće bila ugrožena. Tako jedan suvremenik piše da se u bečkome Hofburgu okupila „*hierarchia feminina*“ jer su tu stanovale jedna pokraj druge, dvije carske udovice, udovica Leopolda I. i Josipa II., dvije nadvojvotkinje Leopoldova podrijetla i uz njih još nova carica Elizabeta Kristina.⁵ Sve su odreda bile ljubomorne jedne na drugu i svaka se borila za svoj dio kolača. Između ove ženske skupine bio je Karlo VI. koji se borio s pitanjem nasljedstva, jer ako on umre bez muškog nasljednika, Austrija će propasti jer će se naći u borbi raznih stranaka za bogato nasljedstvo. Jedni će staviti pod svoj stijeg Leopoldove, a drugi Josipove nadvojvotkinje, a svoj dio plijena tražile bi i druge inozemne dinastije. Stoga se Karlo tim problemom počeo baviti još dok je bio nadvojvoda. Naravno, nadao se sinu, ali se ipak želio osigurati i sačuvati nasljedstvo za vlastitu lozu, čak i u slučaju ako bi iza njega ostala samo kćer. Stoga je donio Pragmatičku sankciju u kojoj je otvorio mogućnost nasljeđivanja po ženskoj liniji. Kako je Karlov sin živio svega šest mjeseci, Marija Terezija bila je kao najstarija kćer prva u redu za nasljedstvo, što se i ostvarilo 1740. godine nakon Karlove smrti.⁶ I ovaj je put pitanje nasljedstva jedne velike vladarske kuće izazvalo novi rat (1740. – 1748.), ali je Marija Terezija uspjela zadržati prijestolje.

Marija Terezija je još od malih nogu bila središnjom točkom velike politike i to opet zbog svoje udaje. Koliko je važno pitanje njezine udaje dokazuje činjenica da su se staleži Ugarske raspitivali čak i prije nego što se Marija Terezija uopće rodila za kojeg bi se kneza mogla udati najstarija careva kći. Tako su u igri bili španjolski prinčevi, ali zbog straha da bi time sustav europske ravnoteže bio ponovno narušen ta je ideja odbačena. Naposljetku se Marija Terezija udala 1736. godine za Franju Stjepana, lotarinškog vojvodu.⁷ I ovo je bio jedan u nizu dogovorenih brakova, ali sa sretnim ishodom jer je Franjo Stjepan došao na bečki dvor kad je njoj bilo sedam, a njemu petnaest godina i kako je Marija Terezija rasla naposljetku se i zaljubila u njega. Iz toga skladnog braka rodilo se čak šesnaestero djece, ali nisu svi doživjeli starost. Neki

⁴ Wilhelm Oertel von Horn, *Maria Theresa*, A.C. McClurg&Co., 1905., str. 14.

⁵ G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 21.

⁶ W. O. von Horn, *Maria Theresa*, str. 13.

⁷ Isto, str. 20.

su umrli još kao bebe, neki kao djeca, a odraslu je dob doživjelo njih desetero. Svoje djetinjstvo i mladost provela je u neprestanom strahu za austrijsko prijestolje, a sudbina njezinih španjolskih rođaka nije joj davala puno nade. I druge su se kuće nosile s problemom nasljedstva, kao primjerice Rusija u kojoj su nakon Petra Velikog vladavinu nastavile njegova udovica, nećakinja i kćer. I Francuska je na početku 18. stoljeća bila u opasnosti po pitanju nasljedstva kad su u kratkome vremenu umrli sin, unuk i praunuk Luja XIV. Upravo poučena svim tim negativnim primjerima, Marija Terezija je nastojala za svoju vladarsku kuću osigurati nasljedstvo. Sličnu politiku nastojale su voditi i ostale vladarske kuće, od kojih su neke bile s više, a neke s manje uspjeha. Onima s više uspjeha se četrdesetih i pedesetih godina 18. stoljeća rodilo mnoštvo mladih pripadnika kraljevskih obitelji, kako dječaka tako i djevojčica. Tako je Europa bila pozitivno napućena malim kraljevskim pijunima, spremnima da se upotrijebe u velikoj igri diplomatskih saveza.

O obiteljskome životu na austrijskom dvoru svjedoče brojni portreti koje je Marija Terezija naručivala od svojeg dvorskog slikara Martina von Meytensa, a danas se nalaze u Schönbrunnu, nekadašnjoj ljetnoj dvorskoj rezidenciji i Hofburgu, zimskoj rezidenciji.⁸ Bečki dvor volio je formalnost, naslijedio je od svojih predaka strogu etiketu. Tisuću petsto dvorskih komornika obavljalo je razne dužnosti nastale u davnoj prošlosti. Međutim, osim velike dostojanstvenosti i sjaja kad je to prigoda nalagala, Marija Terezija imala je nešto što je bilo neobično na drugim kraljevskim dvorovima, a to je privatni život. Kako je izgledao taj privatni život svjedoči obiteljski portret koji je naslikala nadvojvotkinja Marija Kristina, a prikazuje njezinu obitelj na dan svetog Nikole, 1762. godine. Sveti Nikola bio je blagdan kada su mala djeca dobivala darove. Car je prikazan za doručkom, odjeven u kućni ogrtač i papuče, a na glavi umjesto impozantne vlasulje ima kapu nalik turbanu. Caričina haljina je krajnje jednostavna, a Marija Kristina u svojoj jednostavnosti izgleda više kao sluškinja nego kao nadvojvotkinja. Nadvojvoda Ferdinand bio je vidno nezadovoljan svojim darom, dok je mali Maksimilijan koji se igra na podu vidno oduševljen. Mala Marija Antonija drži lutku koju je netom dobila. Cijeli ovaj prizor više bi odgovarao jednoj građanskoj nego kraljevskoj obitelji.⁹

Marija Terezija je unatoč svim svojim obavezama bila središnji lik u životima svoje djece; stroga, tražila je istodobno i ljubav i poštovanje, ali i ulijevala strah. Svoju strogost opravdavala je zadatkom da od svoje djece stvori dobro odgojene buduće vladare. Zbog toga je

⁸ Martin Mutschlechner, *A family presents itself – MariaTheresa and the image of dynasty*, <http://www.habsburger.net/de/node/8178>, (01.08.2014.)

⁹ Antonia Fraser, *Marija Antoaneta*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2012., str. 31.

angažirala čitavu četvoricu ljudi u koje se mogla pouzdati za odgoj svoje djece. Čista suprotnost bio je Franjo Stjepan, koji je u privatnome životu bio veseo, popustljiv i šaljivdija. Bio je idealan otac sa stajališta malog djeteta, ali i u odnosu sa svojom djecom morao je slijediti naredbe Marije Terezije. Njegov je položaj na papiru bio jedan od najviših položaja u kršćanskom svijetu, međutim u stvarnosti je obavljao samo neznatne funkcije koje priliče njegovom položaju – bio je zapravo samo lutka u rukama svoje supruge. On je nosio titulu, ali je Marija Terezija imala stvarnu moć. Tako je jednom prilikom rekao da Dvor čine njegova supruga i djeca, dok je on samo privatna osoba.¹⁰

Međutim sva ljubav koju je Marija Terezija imala prema svojoj djeci ustupila je mjesto ženidbenoj politici. Ona su morala biti žrtvovana i slijediti tradicionalni moto svoje obitelji: „*Drugi moraju ratovati (kako bi uspjeli), ali vi, sretni Habsburgovci, ženite se i udajte!*“¹¹

¹⁰ Isto, str. 30.-31., 37.-38.

¹¹ Isto, str. 41.

4. Josipova ženidba

Josip je bio najstariji sin Marije Terezije i Franje Stjepana, i nasljednik prijestolja. Za tu ulogu pripremalo ga se još od malih nogu i uvijek mu je bila posvećena osobita briga, te zbog toga nije imao najsretnije djetinjstvo. Rastao je u neprirodnoj klimi u kojoj se o svemu što je dijete činilo ili propustilo učiniti odmah razgovaralo i savjetovalo. Marija Terezija pobrinula se da dobije najbolje obrazovanje za jednog prestolonasljednika i u svojoj je ljubavi često pretjerivala toliko da se s Josipom uvijek postupalo prisilno, a nikad spontano. Ta se prisila naposljetku odrazila i u njegovom karakteru te je Josip počeo živjeti u svojem svijetu u kojem njegovi roditelji, kao i cijeli Dvor, nisu imali pristupa, zbog toga se često sukobljavao sa svojom majkom.

Svi su bili svjesni njegove važnosti, pa se tako još dok je bio desetogodišnjak počelo govoriti o njegovoj ženidbi. Budući da su bili povezani s burbonskim dvorom, razumljivo je da su ga naumili oženiti nekom burbonskom princezom. Habsburgovci su se pomirili s činjenicom da su se u Italiji ustoličile dvije burbonske sporedne linije španjolskog podrijetla – jedna u Napulju, druga u Parmi. Postojala je ideja da ženidbom pokušaju steći novi utjecaj na Apeninskom poluotoku. Zbog toga su pregovarali s Karlom III., španjolskim kraljem. On je imao kćerku Mariju Josipu i sinove Karla i Ferdinanda. Josip se mogao oženiti s Marijom Josipom, a drugi sinovi Marije Terezije s nekom od mladih nadvojvotkinja. Karlo III. je tako govorio o dvostrukoj ili trostrukoj svadbi, međutim ova se ideja nije ostvarila. Marija Josipa nije bila ljepotica, i naposljetku je do kraja svojeg života ostala neudana. Naime, ovaj ženidbeni prijedlog je odbačen jer se ukazala bolja prilika.¹²

4.1. Prva Josipova ženidba

U vrijeme kada je Josip bio spreman za ženidbu, Europa se nalazila u ratu koji je započeo 1756., a završio 1763. godine. Pruska i Velika Britanija, tradicionalni neprijatelji, postali su u ovome ratu saveznici. S druge strane, Austrija i Francuska – također tradicionalni neprijatelji – postali su ovaj put saveznici, a njima se pridružila i Španjolska. Savezništvo između Austrije i Francuske, sklopljeno 1756. godine, rezultat je politike koju je godinama stvarao kancelar Kaunitz, desna ruka Marije Terezije.¹³ Ovaj savez iznenadio je cijelu Europu, a da sve ne ostane samo na riječima bilo je potrebno savez učvrstiti i konkretnim primjerom – a kao najbolja prilika

¹² Justin Christopher Vovk, *In Destiny's Hands, Five tragic rulers, children of Maria Theresa*, iUniverse, New York, 2010., str. 19.

¹³ Isto, str. 18.-19.

za to ukazala se Josipova ženidba. Stoga je princeza Izabela od Parme, unuka Luja XV., bila puno bolja prilika. Njezina majka, vojvotkinja Elizabeta, bila je najstarija kćerka Luja XV. i oduvijek je sanjala da se jedna od njezinih kćeri uda za habsburškog prestolonasljednika, no umrla je prije nego se to ostvarilo. Izabela je 1760. godine napunila osamnaest godina, a Josip devetnaest.¹⁴ Caričin pouzdanik Mercy-Argenteau otputovao je u Parmu da pogleda princezu i zatraži njezinu ruku. Tom prilikom donio je na austrijski dvor Izabelin portret da mladi zaručnik može vidjeti kako izgleda njegova buduća supruga. Iako su Josipu odredili zaručnicu bez njegove privole, nakon što je pogledao portret nije se protivio, štoviše oduševio se. Tada je u jednom pismu svojem prijatelju grofu Salmu rekao: *Učinit ću sve da stečem njeno poštovanje i povjerenje. Ali ljubav? Ne, ta Vi znate, ja ne mogu igrati ulogu laskavca, ljubavnika. To mi je protiv naravi.*¹⁵ Međutim Josip se naposljetku zaista zaljubio u suprugu.

Godine 1760. Austrija se nalazila u petoj godini rata. Unatoč tome, vjenčanje je trebalo pokazati bogatstvo i moć austrijske kraljevske kuće. Carici je kao pomoć priskočio jedan od najbogatijih paladina, vojvoda Wenzel von Lichtenstein.¹⁶ On je izabran za djevera i bio je na čelu veličanstvene povorke kočija koja je dopratila mladu iz Parme u Beč. Vjenčanje je održano u Padovi i to preko zastupnika. To je bio uobičajen postupak u brakovima princeza sa strancima jer je princeza u novu zemlju morala doći s novim i odgovarajućim titulama. Izabelin je doček u Beču bio spektakularan, a o tome nam svjedoči pet monumentalnih portreta koje je naručila Marija Terezija, a danas se nalaze u Dvorani ceremonija u Schönbrunnu. Oni prikazuju svečanu svadbenu povorku kočija iz dvorca Belvedere u Hofburg, ceremoniju vjenčanja u augustinskoj crkvi, svečani banquet u Hofburgu, svadbenu večeru i prikaz serenade u Hofburgu.¹⁷ Izabela je na Dvoru bila dobro prihvaćena, a svojim je izgledom plijenila pažnju; njena tamna put, crna kosa, velike i tamne oči te bujne usne predstavljale su kontrast bljedunjavim i plavokosim ljepoticama.

Josipov se život od tada razvijao brzim tempom. Iako se oženio nametnutom suprugom, on se istinski u nju zaljubio. U njoj je pronašao oštroumlje i inteligenciju, vještinu diplomacije, sve ono što je njemu tada bilo potrebno. Teško je reći jesu li osjećaji bili obostrani. Danas nam je sačuvana korespondencija od dvjesto pisama i ceduljica između Izabele i Marije Kristine, a njihov sadržaj ukazuje na neobično bliske odnose između dvije princeze. Marija Kristina je u vrijeme Josipova vjenčanja imala osamnaest godina, bila je miljenica Marije Terezije pa su je u

¹⁴ Isto, str. 21.

¹⁵ Karl Tschuppik, *Marija Terezija*, Naklada Binoza, Zagreb, 1934., str. 230.

¹⁶ Isto, str. 232.

¹⁷ Hall of Ceremonies, <http://www.schoenbrunn.at/en/things-to-know/palace/tour-of-the-palace/hall-of-ceremonies.html>, (06.08.2014.)

obitelji zvali Mimi. U vrijeme netom prije vjenčanja zaljubila se u mladog princa Ljudevita Württemberškog, kojem Marija Terezija nije bila sklona te je zahtijevala od njega da ne produži svoj boravak u Beču. To je pogodilo Mariju Kristinu i ta patnja ju je približila Izabeli, koja je opet uvijek bila opsjednuta smrću i stalno je govorila o tome kako će mlada umrijeti. Slučajnost ili ne, Izabela je zaista umrla mlada i to nakon svega tri godine braka, 1763. godine, od crnih kozica.¹⁸ Njezina smrt je bila šok za sve, a posebice za Josipa. Njegovoj boli završni udarac zadala je Marija Kristina kada mu je pokazala sva pisma koja joj je Izabela slala i tom je prilikom rekla: „*Pokojnica je bila moja, ona je ljubila mene; samo mene!*“¹⁹.

4.2. Druga Josipova ženidba

O ponovnoj Josipovoj ženidbi krenulo se govoriti odmah nakon Izabeline smrti. Pola godine prije Izabeline smrti, 1763. godine, potpisan je mir u Hubertsburgu i bilo je krajnje vrijeme da se odrede vanjsko-političke smjernice za budućnost, što je podrazumijevalo i novu ženidbu. Međutim Josip o tome nije htio ni čuti, ali je politika nalagala drugačije, jer iz braka s Izabelom nije dobio muškog nasljednika, nego samo kćerku koja nije dugo živjela i umrla je sa sedam godina. Zatvorio se u Izabeline odaje i nije danima izlazio iz njih, a Marija Terezija je na sve načine pokušavala utješiti svojeg sina. Tada je došao do neobičnog ženidbenog prijedloga. Pisao je Mariji Tereziji: „*kad bi imala oči, zube, crte, ukratko sva Izabelina svojstva, tko zna, što bi bilo*“²⁰ U ovaj opis se najbolje uklapala Izabelina mlađa sestra Marija Lujza. Josip je inzistirao da mu ona bude žena. Međutim, Marija Lujza je tada bila još dijete, imala je svega četrnaest godina, ali Josip je i dalje inzistirao pišući majci: „*Ja Vas molim najusrdnije: zauzmite se samo ozbiljno za to, a ja ne sumnjam, da će se naći sredstvo kako bi se postigao taj cilj!*“²¹ Međutim, Marija Lujza je odavno bila obećana Španjolskoj. Ali tu činjenicu Josip nije uzimao za prepreku, tako da je Marija Terezija molila španjolskog kralja da razvrgne zaruke. Taj neobičan potez uvrijedio je Španjolsku, jer se prinčevi nisu ženili po svojim željama. Josipovo ponašanje je nakon toga postalo još tvrdoglavije. Nije poricao neizbježnost ženidbe, ali on osobno nije želio više imati ništa s time. Francuska tada nije imala princezu koja bi odgovarala Josipu po godinama, portugalska princeza, infanta Benedikta, za njega je bila previše egzotična, dok je nećakinja Fridrika Velikog iz obitelji Braunschweig bila previše rodbinski blizu.²² Marija Terezija je stoga ponudu svela na dvije njemačke princeze, Kunigundu od Saske i bavarsku

¹⁸ Mary Maxwell Moffat, *Maria Theresa*, E. P. Dutton and company, New York, 1911. 253.-254.

¹⁹ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 255.

²⁰ Isto, str. 256.

²¹ Isto, str. 256.

²² G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 220.

Mariju Josipu jer su, kako je pisala: „*obje iz prvih kuća, prema kojima nas vežu obaveze*“.²³ Nije slučajno što su ove dvije princeze bile njemačke narodnosti. Cilj druge ženidbe je bio učvrstiti veze s njemačkim zemljama. S obzirom na Josipovu izbirljivost opet je prekršen protokol i Josip je odlučio osobno upoznati obje princeze. Dogovoren je tobože slučajan susret u češkim Teplicama sa Kunigundom od Saske. Ovaj susret je postao predmetom velike politike pa su se tako za Kunigundu zalagali Versailles i Madrid, a i pripadnici Josipove obitelji, pogotovo Marija Kristina koja je tada bila zaljubljena u njezina brata Alberta. Saska je vidjela u ovoj ženidbi izlaz iz financijske krize.²⁴ Međutim, susret je bio neuspješan. Kunigunda je bila za Josipa ružna i on se nije ustručavao to javno pokazati, stoga su Kunigunda i njezina majka javno uvrijeđene brzo oputovale.

Naposljetku je ostala samo Marija Josipa Bavarska. Situacija sa Kunigundom brzo se proširila Europom, pa je bavarskoj princezi bilo neugodno pojaviti se pred Josipom jer ni ona nije bila ljepotica. Sastanak je naposljetku dogovoren u Straubingu, ali ni ovaj put Josip nije bio oduševljen. Tako je u pismu svojem bivšem tastu, vojvodi od Parme, s kojim je bio neprestano u kontaktu, dosta slikovito opisao princezu kao „*debeli lik bez mladenačkih čara, lice joj je puno mjhurića i crvenih pjega, odurni zubi*“²⁵, napisao je također da je čitav narod oduševljen bavarskom princezom, a da on ne zna iz kojeg razloga. Marija Terezija smatrala je ovu ženidbu politički korisnom jer je Marija Josipa bila najmlađa kćerka Karla Alberta, neprijatelja Marije Terezije u ratu za austrijsko nasljeđe. Karlo Albert je nakratko uzeo krunu Svetog Rimskog Carstva, a ova ženidba bi tu neugodnu situaciju napokon pomirila i stavila iza sebe. Josip je na kraju morao oženiti Mariju Josipu 1765. godine.²⁶

5. Leopoldova ženidba

U ljeto 1765. godine, svega par mjeseci nakon Josipove svadbe, izvršene su sve pripreme za ženidbu drugog sina Marije Terezije, Leopolda. Leopold se prvobitno trebao oženiti princezom Beatricom, kćerkom Herkula od Modene i njegove supruge Marije Terezije Cibo od Masse i Carrare. Međutim, budući da je Leopold bio drugi preživjeli sin Marije Terezije (Karlo je 1761. godine umro od crnih kozica) njegova bi sudbina ovom ženidbom bila poprilično bijedna. Roditelji su mu željeli osigurati neki bolji položaj, da postane vladarom poput brata

²³ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 256.

²⁴ J. C. Vovk, *In Destiny's Hands, Five tragic rulers, children of Maria Theresa*, str. 36.

²⁵ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 257.

²⁶ J. C. Vovk, *In Destiny's Hands, Five tragic rulers, children of Maria Theresa*, str. 36.-37.

Josipa samo na manjem području. Zbog toga ovaj bračni prijedlog nije bio prikladan i za Leopolda je određena nova zaručnica, infanta Marija Lujza, kćer španjolskog kralja Karla III.²⁷

Veliko vojvodstvo Toskana bila je odšteta koju je Franjo Stjepan dobio prije trideset godina kao naknadu za svoju domovinu Lotaringiju. Uvjet za brak između Leopolda i Marije Lujze bio je da bečki dvor izmjeni nasljedstvo u velikoj vojvodini Toskani i to tako da pravo na veliku vojvodinu ne dobije prvi carev sin Josip, nego drugi sin Leopold.²⁸ Obzirom da su Burobni već prije uspostavili sekundogenituru u Italiji, nije bilo razloga da to ne naprave i Habsburgovci. Sekundogenitura je pravo drugorođenog sina i njegovih potomaka na nasljedstvo. Veliki broj brodova dopratio je španjolsku infantu do Genove. Tu je infantu Lujzu, sada već austrijsku nadvojvotkinju, dočekalo novo dvorjanstvo. Isti brodovi koji su dopratili infantu primili su novu mladu princezu, Lujzu od Parme, Izabelinu sestru i nesuđenu Josipovu suprugu, da je povedu u Španjolsku kao nevjestu princa od Asturije.²⁹ Prilikom ovog vjenčanja promijenjena je tradicija pa se vjenčanje nije održalo u Beču, nego u Innsbrucku, manjem gradu. Razlog tome je taj što je otac Marije Lujze strahovao da će njegova kćerka nakon što okusi bogatstvo Beča osjećati prijezir prema budućem životu u skromnoj Toskani.³⁰

U okolici Innsburcka vladalo je pravo oduševljenje što će se svadba održati upravo tamo. Početak svadbe započeo je idilično, ali se naposljetku pretvorilo u tragediju. Leopold je otputovao sa svojim ocem Franjom Stjepanom dočekati zaručnicu i na putu je pokupio prehladu. Onoga dana kada su stigli u Innsbruck, došla je vijest da je umro vojvoda Filip od Parme, otac Izabele i Marije Lujze. Leopold je na sam dan vjenčanja i prilikom ceremonije bio vidno bolestan. Njegovo stanje je nakon vjenčanja bilo kritično, uhvatila ga je groznica i vršene su pripreme za bolesničko pomazanje. Nakon dva tjedna Leopold je bio izvan životne opasnosti i nastavljene su svadbene svečanosti, ali najgora tragedija je tek dolazila. Josip i njegov otac Franjo Stjepan su u noći 18. kolovoza 1765. prisustvovali jednoj talijanskoj operi. Franjo Stjepan se cijele večeri nije dobro osjećao, a to je pripisivao planinskome zraku na koji nije navikao. Carica ga je tijekom dana molila da dopusti da mu liječnici puste krv, što je bila praksa kod gotovo svake bolesti, ali car je to odbio. Te mu je večeri u toku opere pozlilo te je iznenada umro. Za Mariju Tereziju ovo je bio najteži udarac u njezinom životu, toliko jak da je jedno vrijeme razmišljala da napusti prijestolje i da se povuče u samostan. Za njezinu je tugu bilo

²⁷ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 258.

²⁸ G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 232.

²⁹ M. M. Moffat, *Maria Theresa*, str. 282.

³⁰ J. C. Vovk, *In Destiny's Hands, Five tragic rulers, children of Maria Theresa*, str. 39.

simbolično da je odrezala kosu na koju je nekoć bila jako ponosna, ovila svoje odaje baršunom sumornih boja, a do kraja života nije skinula crninu.³¹

³¹ Isto, str. 39.-43.

6. Kćeri Marije Terezije

Posebna poglavlja u životu Marije Terezije ispunjavaju životi i sudbine njezinih kćeri. Rodila ih je jedanaestero, iako nisu sve doživjele starost. Kao što je i sama kao dijete poslužila kao zalog u političkoj igri, tako je ulagala i svoju djecu. Marija Terezija je razmišljala vladarski kao cijeli tadašnji svijet, nije razmišljala prema mjerilima osobne sreće nego prema mjerilima zemalja, naroda i koalicija. Nužnost posvemašnjeg pokoravanja svojih kćeri bilo je nešto u čemu je Marija Terezija bila posve nedvosmislena, a jednom je izjavila: „*Rođene su pokoriti se i to moraju naučiti učiniti u dobar čas.*“³² Ali u toj igri nisu sve njezine kćeri bile prikladne kao ulog.

Najstarija preživjela kćer Marija Ana bila je nježna, ali boležljiva – imala je određenu fizičku manu i zbog toga nije nikad bila prikladna za udaju. Završila je kao nadstojnica jednog samostana u Pragu. Elizabeta je bila treća preživjela kćer Marije Terezije. Smatrali su je najljepšom nadvojvotkinjom, a zbog toga je bila koketna, neposlušna i divlja. Marija Terezija je za nju govorila: „*nije bilo važno dolazi li pogled divljenja od nekog princa ili od švicarskog stražara, Elizabeta je bila zadovoljna.*“³³ S obzirom na to da je bila ljepotica, svi su pretpostavljali dobru udaju te su tako među proscima bili novi poljski kralj Stanislaw Poniatowski, zatim vojvoda od Chablaisa, mladi sin savojskog kralja. Ali oba su prosca bila odbijena. Treći Elizabetin prosac bio je Luj XV. Poticaj za tu neobičnu vezu nije došao od bečkog dvora. Tu je misao počeo oblikovati dugogodišnji upravljač francuske politike, ministar Choiseul. Razmišljao je kako bi bilo dobro ostarjelog kralja oženiti jednom princezom iz Beča, a vjerojatno su u tu priču upletene i Lujeve kćeri, koje su već ostarjele za udaju i trpjele su zbog očevih ljubavnica, i Elizabeta bi im bila prikladnija od neke nove Madame de Pompadour. Međutim, pomisao na tu ženidbu, s obzirom na veliku razliku u godinama, bila je besmislena i ostala je samo u dopisivanju između Beča i Versaillesa. No dogodila se nesreća da je Elizabeta 1767. godine unakažena crnim kozicama i više nikad nije dolazila u obzir za udaju. Kao i njena sestra Marija Ana, naposljetku je završila u samostanu. S obzirom na to da su bile princeze, njihov život u samostanu bio je daleko od skromnosti.³⁴

³² A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 30.

³³ Isto, str. 43.

³⁴ G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 259.-260.

6.1. Udaja Marije Kristine

Drugačiju sudbinu imala je Marija Kristina, zvana Mimi. Bila je miljenica Marije Terezije i zbog toga je imala sreću što je postigla ono što nijednoj njezinoj sestri nije uspjelo, udala se po svojoj želi i to iz ljubavi. Zaljubila se u jednog rođaka s majčine strane, princa Alberta Saksonskog. Taj pametni i osjećajni mladić, četiri godine stariji od Marije Kristine, stigao je u Beč 1759. godine sa svojim bratom Klementom. Prilikom tog posjeta Albert se zaljubio u mladu nadvojvotkinju Mariju Kristinu, dok su se vozili u saonicama na putu za Schönbrunn.³⁵ Nažalost, bez obzira na sve njegove vrline, inteligenciju i umjetničke interese, Albert nije bio primjereni ženik za kćerku jedne carice. Albert je bio četvrti sin u brojnoj obitelji Augusta III. Saksonskog, kralja Poljske, i brat Josipove supruge Marije Josipe te nije mogao ponuditi nikakav položaj. Franjo Stjepan je svoju kćerku želio udati za sina svoje sestre, vojvodu od Chablaisa i time naglasiti veze s Lotaringijom, svojom rodnom zemljom. Ova bračna veza bi se ostvarila da 1765. godine Franjo Stjepan nije iznenada preminuo.³⁶

Marija Terezija je u takvim uvjetima popustila i dopustila svojoj mezimici „Mimi“ da se uda za Alberta u travnju 1766. godine. Tako je Marija Kristina postigla krajnje rijetku stvar među brakovima princeza – brak iz ljubavi. Ovo je bio jedan od brojnih razloga zbog kojeg su njezine sestre bile ljubomorne na nju i nisu se s njome odviše dobro slagale. Budući da Albert nije bio bogat, Marija Terezija potrudila se izjednačiti financijsku situaciju. Marija Kristina dobila je ogroman miraz, a Albert vojvodinu Teschen koju je za njega kupila Marija Terezija. Paru je zajednički obećano namjesništvo nad Austrijskom Nizozemskom nakon smrti šogora Marije Terezije, princa Karla Lotarinškog. U međuvremenu Albert je proglašen namjesnikom u Požunu u Ugarskoj, s ogromnim dvorcem na Dunavu. Požun je bio relativno blizu Beču, pa je Marija Kristina opet imala pogodnost što je često mogla vidjeti Mariju Tereziju.³⁷

6.2. Godina crnih kozica

Početakom 1767. godine Mariji Tereziji je preostalo zbrinuti još pet kćeri, Elizabetu, Amaliju, Karolinu od milja zvanu „Šarlota“ i Antoniju od milja zvanu „Antoine“. Antonija je još bila premlada i nije bilo njezino vrijeme za udaju. Niz tragičnih događaja obilježio je 1767. godinu koja je Mariji Tereziji postala *annus horribilis*. Vršene su pripreme za udaju njezine kćeri Marije Josipe, a njezina miljenica Marija Kristina očekivala je svoje prvo dijete. Porod je bio

³⁵ A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 41.

³⁶ M. M. Moffat, *Maria Theresa*, str. 298.

³⁷ A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 42.

izuzetno težak, dijete je odmah umrlo. Kristina je jedva preživjela i više nije mogla imati djecu. Isti dan kada je stigla vijest iz Požuna, razboljela se druga Josipova supruga, Marija Josipa.³⁸ Marija Terezija je odmah pohitala njezinoj bolesničkoj postelji. Došla je u trenutku kada je liječnik puštao krv. Brzo se ustanovilo da mlada carica boluje od crnih kozica. Iako je znala kakvoj se opasnosti izlaže, zagrlila je snahu, poljubila je i obavijestila da se mora pripremiti da bude odvojena od carske obitelji, jer niti Marija Terezija, niti njezina djeca nisu dosad bila zaražena kozicama. Tjedan dana kasnije i sama Marija Terezija je dobila velike boginje i približila se smrti dovoljno blizu da primi bolesničku pomast. Europa je zadrhtala, a njezina je obitelj bila u šoku. Dok se Marija Terezija borila s vrućicom zbog koje nije mogla gledati ni govoriti, umrla je njezina snaha Marija Josipa. Na svečanosti primanja posljednje pomasti pojavio se iznenada i zet Marije Terezije, Albert od Sachen-Teschena te se i on zarazio kozicama. Na sreću, Marija Terezija i Albert su preživjeli i postali imuni na ovu bolest.³⁹

Nakon ozdravljena, Marije Terezija odmah se uhvatila priprema za vjenčanje svoje kćeri, nadvojvotkinje Marije Josipe. Josipu su još kao dijete obećali drugom sinu španjolskog kralja Karla III., njegovom vršnjaku infantu Ferdinandu, koji je sada bio napuljskim kraljem.⁴⁰ Ferdinand se nije mogao pohvaliti dobrom reputacijom, zanimao ga je samo lov i kazalište, bio je neobično djetinjast, imao je loše obrazovanje kao i odgoj. Marija Terezija je svega toga bila svjesna pa je jednom prilikom izjavila: „*Jadnu Josipu smatram žrtvom politike.*“ Ali politika je bila jača od majčinskih osjećaja pa je svadba morala biti održana uza najveći mogući sjaj. Za Josipu je iz Francuske naručila najskupocjenija veziva i tkanine, a u Parizu je za nju naručila ništa manje nego stotinu haljina. Ali Josipa nije dugo uživala u sjaju jer se dogodila sljedeća katastrofa koju je neizravno uzrokovala sama Marija Terezija. Kada je ozdravila, zahtijevala je da njezina kćerka, nadvojvotkinja Josipa koja tek što nije krenula na svoje dugo putovanje u Napulj kako bi se udala, siđe s njom u carsku kriptu u Hofburgu da se pomoli. Grob Josipove supruge nije bio dovoljno čvrsto zatvoren i Josipa je pokupila klicu bolesti. Uskoro je u Beč stigao uz velike svečanosti napuljski poslanik Duca di Santa Elizabeta, a trebao je zaprositi ruku nadvojvotkinje Marije Josipe. Usred niza svečanosti Marija Josipa je umrla.⁴¹ Njezina sestra Elizabeta je za vrijeme zadušnice osjetila temperaturu i uskoro je i sama oboljela od crnih kozica. Preživjela je, ali je njezina ljepota bila potpuno uništena. Josipina smrt u vrijeme neposrednih zaruka bila je šok, a za Mariju Tereziju uz to i neugodna situacija jer je neposredan

³⁸ M. M. Moffat, *Maria Theresa*, str. 306.-308.

³⁹ Isto, str. 309.-311.

⁴⁰ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 280.

⁴¹ G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 244.-245.

problem bio osigurati mladenku kralju Ferdinandu Napuljskom, koji je očekivao brzi dolazak mlade supruge. Ferdinand je žalio za zaručnicom na sebi svojstven način. Jednoga su paža obukli kao djevojku s vlasuljom, puderom i šminkom, onda su ga položili na odar, a kralj je tobožnjom ženi po licu i rukama nacrtao pjege od čokolade, slične boginjama. Takvu su mrtvu nevjestu uz pogrebne pjesme i svijeće nosili po hodnicima kraljevskog dvora u Porticiji.⁴²

6.3. Udaja Marije Karoline

S obzirom na to da su mu obećali jednu kćer Marije Terezije, taj je pakt još uvijek vrijedio. Marija Terezija ponovno se bacila u akciju. U jednom pismu Karlu III. Španjolskom, mjesec dana nakon Josipine smrti, iznijela je što ima u inventaru: „*S iskrenim vam zadovoljstvom dajem jednu od svojih preostalih kćeri kako bi nadomjestila gubitak... Trenutačno imam dvije koje bi mogle odgovarati, jedna je nadvojvotkinja Amalija za koju kažu da ima lijepo lice i čije bi zdravlje trebalo obećavati brojno potomstvo, a druga ja nadvojvotkinja Marija Karolina, koja je također zdrava, a godinu i sedam mjeseci mlada od napuljskog kralja.*“⁴³ Marija Terezija prepustila je španjolskom kralju kao mladićevu ocu da odabere, ali pod uvjetom „*da se očuva povezanost moje kuće s Vašim Veličanstvom*“ jer je to bio temeljni cilj ove udaje – povezivanje Habsburgovaca s Burbonima. Kada je riječ o Mariji Karolini, Marija Terezija osjećala je dužnost prema Luju XV. i njegovoj dinastiji jer je Karolina bila kumče Luja XV. Ujedno je njegova unuka Marija Lujza od Parme smatrala da bi Karolina bila odličan odabir za suprugu nasljednika francuskog prijestolja. Karolina je bila samo dvije godine starija od Luja Augusta, bivšeg vojvode od Berry, koji je smrću oca 1765. godine postao novi dofen, odnosno francuski prestolonasljednik.⁴⁴ Marija Terezija više je naginjala Amaliji jer je ona bila starija, i s obzirom na negativne priče koje je čula o Ferdinandu, smatrala je da bi Amalija bila za njega dobra odgojiteljica. Marija Karolina bila je temperamentna i postojala je opasnost da će se pridružiti Ferdinandu u njegovim ludorijama. Vjerojatno je svega toga bio svjestan i Karlo III. ali je on na ovu situaciju gledao sa drugog aspekta. Marija Amalija bila je starija od Ferdinanda i nije želio da jedna žena, i to još kćerka Marije Terezije ima utjecaj na njegova sina i zbog toga je on izjavio da mu je draža Marija Karolina.

Petnaestogodišnja Karolina pošla je u travnju 1768. godine na put u Napulj teška srca. Od svih svojih sestara najviše je bila povezana s Marijom Antonijom. U Schönbrunnu je prilikom polaska zaustavila kočiju koja je izlazila iz palače po posljednji put i trčala Antoniji da je zagrli

⁴² G. Fussenegger, *Marija Terezija*, str. 261.

⁴³ A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 44.

⁴⁴ Isto, str. 44.

još jednom. Marija Terezija zamolila je starijeg sina Leopolda, velikog toskanskog vojvodu, da bude sestrina pratnja. Leopold piše majci: „toliko je uzrujana, da katkad ne zna što govori. Strašno je živahna i nagla, ali to će valjda doskora proći. U javnosti se dobro vlada osim, izuzevši pokoje djetinjarije. Ta posve je mlada, a ako smijem otvoreno reći, nije bila odgojena da postane napuljskom kraljicom“⁴⁵. Netom prije polaska Marija Terezija je s Karolinom započela tradiciju pismenih uputa za brak koje su njezine kćeri bile dužne čitati svaki tjedan, a u kojima su trebale naći sve savjete potrebne u brakovima. Ton pisama je više bio kritičan nego savjetujući jer je Marija Terezija vjerovala da će samo brutalno iskreni tok doprijeti do srca njezinih kćeri. Ovim brakom Marija Karolina postigla je ono za čim uzdiše svaka princeza – postala je kraljicom. Nedugo nakon dolaska pokazana joj je prijestolnica, palača Caserta, najveća palača u tadašnjoj Europi, veća čak i od Versaillesa.

Marija Karolina stisnutih je zubi podnosila svoju sudbinu, htjela je voljeti Ferdinanda kao što je njezina majka voljela Franju Stjepana. Zato je rađala dijete za djetetom jer nije htjela osramotiti svoje podrijetlo.

6.4. Udaja Marije Amalije

Godine 1769. došlo je vrijeme za udaju Marije Amalije. Nju su odredili za još jednog Ferdinanda, ovaj put vojvodu od Parme, mlađeg brata Izabele, prve Josipove supruge. Ferdinand je 1765. godine s četrnaest godina naslijedio na prijestolju svoga oca Filipa, ali dok ne bude punoljetan umjesto njega vladao je ministar du Tillot.⁴⁶ Ovim brakom još jednom bi se učvrstile veze s Burboncima, a Austrija je bila u dobrim vezama s Parmom jer je Josip bio nekad oženjen za Ferdinandovu sestru. U vrijeme kada se krenulo govoriti o ženidbi, brak je naišao na određene zapreke jer je papa Klement VIII. uložio prigovor zbog tobožnjeg bliskog srodstva vjernika. Pravi razlog tome bio je nepovjerenje i nesklonost Vatikana prema Parmi. Još za života vojvode Filipa izbio je sukob sa Svetom Stolicom. Vojvodin je ministar du Tillot pokušao ograničiti preveliku moć svećenstvu na koju se tužila cijela zemlja, istjerao je isusovce, ukinuo inkviziciju, zaplijenio crkvena dobra i zatvorio većinu samostana.⁴⁷

Marija Amalija odgojena je kao i nekada njezina majka i njezine sestre, ne da vlada, odlučuje i upravlja državom, nego da se pokori, rađa djecu i bude kreposna. Stoga o ovome bračnome prijedlogu nitko nije Amaliju ni pitao. Ona je bila zaljubljena u princa Karla od

⁴⁵ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 285.

⁴⁶ M. M. Moffat, *Maria Theresa*, str. 330.

⁴⁷ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 287.

Zweibrücka. Sanjala je o udaji za mladog princa, ali Marija Terezija nije smatrala princa prikladnim za jednu nadvojvotkinju jer je željela utvrditi veze sa Burbonima i u tome slučaju Ferdinand je bio prikladniji. Amalija je protestirala, ali uzalud. Sudbina joj je već bila određena. Ferdinand je bio šest godina mlađi od Amalije, bio je tjelesno razvijen, tamnopus, crnokos pomalo djetinjast i bez trunke želje da bude vladarom. Najugodnije se osjećao među mladim pučanima, a svaku je noć spavao u drugoj postelji nad čime se Marija Terezija zgražavala.⁴⁸

Marija Terezija je mudro i pomno unaprijed spremila sve što je bilo potrebno kod pripreme braka i osiguravanja kućanstva. Vojvodina Parma bila je malena i nipošto u stanju da svojim sredstvima uzdržava velik dvor. Marija Terezija je htjela kćeri osigurati godišnju potporu, ali tome se protivio Josip II. jer nije želio da bečki dvor uzdržava jedan strani dvor. Stoga se carica okrenula drugim dvorovima u Madridu i Versaillesu i od njih isposlovala da preuzmu tu obvezu.⁴⁹ I Amalija je prije polaska u Parmu dobila opširne upute o vladanju u braku. Jedna od glavnih uputa bila je da se ne miješa u državne poslove. Međutim, Amalija je pri dolasku u Parmu radila sve suprotno od onoga što je očekivala njezina majka. Uskoro su iz Parme stizali nimalo radosni izvještaji koji govore o tome kako Amalija dirigira dvorom, kako je preuzela ulogu izvršiteljice volje čitave opozicije, nije očitovala ni najmanje volje da odgojno djeluje na svojeg muža, nego mu se pridružila u njegovim osebujnim veselicama. Zajedno sa suprugom vrijeđala je i rugala se ministrima koje su im nametnule Francuska i Španjolska zbog očuvanja svoje koristi, a radila je i na tome da svrgne ministra du Tillota. Španjolski kralj Karlo III. smatrao je burbonsku sekundogenituru u Parmi samo kao produžetak svojeg carstva te je bio uvrijeđen takvim ponašanjem jedne austrijske princeze. Amalija je s Ferdinandom postupala kao s djetetom te je ovaj radio sve što bi mu ona naredila. Amalija je bila darežljiva osoba, a prema mišljenju Marije Terezije u tome je pretjerivala do karikature, pa je dvor u Parmi svakodnevno vrvio siromasima koje je Amalija novčano pomagala. Marija Terezija slala je brojna pisma prepuna upozorenja, ali sve je ostalo bez uspjeha. Uskoro su se obuzdavanju situacije pridružili i Madrid i Versailles, a situacija je bila kritična kad se španjolski kralj toliko razgnjevio da je htio poslati vojničku silu na svojeg nećaka. U tome ga je spriječila Marija Terezija koja je nakon ovoga prekinula sve veze s Parmom i zabranila svojoj djeci da pišu Amaliji, a Karlo III. je ukinuo novčanu potporu.⁵⁰

⁴⁸ M. M. Moffat, *Maria Theresa*, str. 331.

⁴⁹ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 287.

⁵⁰ Constance Lily Morris, *Maria Theresa, The last conservative*, Alfred A. Knopf, New York, 1937., str. 288.-290.

6.5. Udaja Marije Antonije

Nekada velika obitelj ostala je svedena na svega nekoliko članova. Marija Terezija imala je još samo jednu kćer koja je bila spremna za udaju, a to je bila Marija Antonija. Rođena je u jeku pregovora o savezu između Austrije i Francuske koji će obilježiti njezinu budućnost. Nakon Karolinine udaje, Marija Antonija je zauzela njezino mjesto kao buduća supruga francuskog dofena, Luja Augusta. U tome je najveću ulogu igrala dob, jer je Antonija najbolje odgovarala dofenu po godinama. Određeno je da će svadba biti održana negdje 1770. godine jer će Antonija tada napuniti četrnaest godina. Međutim, prije nego što je sve odlučeno, sami pregovori nisu mirno tekli, barem ne s francuske strane. Na francuskoj strani nikad nije postojalo pitanje odabira između Marije Karoline i Marije Antonije; za Luja XV. obje su nadvojvotkinje bile jednake. U Versaillesu je bio upitan brak s Austrijankom, bilo kojom. Tako se dugo sugeriralo Luju XV. da bi za dofena bila prikladna Amalija Saksonska, nećakinja Marije Jozefe koja je bila majka Luja Augusta. Veliku ulogu u promicanju toga braka imao je princ Xavier Saksonski koji se želio oženiti princezom Klotildom, sestrom Luja Augusta.⁵¹ Time bi ta dvostruka ženidba uvelike ojačala saksonsku dinastiju, ali se prestižem nije mogla mjeriti sa austrijskom. Dugo vremena Luj XV. nije želio dati konačnu potvrdu pa su izaslanici neprestano slali dvosmislene poruke. Tako se jednom zgodom Marija Terezija pohvalila kako ima sve portrete francuske kraljevske obitelji, a na to je markiz Dufort, tadašnji izaslanik francuskog dvora kavalirski odgovorio kako bi i francuski kralj rado volio imati sve portrete austrijske kraljevske obitelji. Marija Terezija mu je odmah na raspolaganje stavila jednog slikara. Markiz se još nije ni snašao u cijeloj situaciji, a već je došao prijekor iz Francuske da se stvari prebrzo odvijaju. Marija Terezija se ponašala kao prava domaćica, obasipala je francuskog izaslanika svom pažnjom ne bi li od njega dobila kakav signal. Može se reći da je Marija Terezija bila u svojim postupcima i nametljiva, jer je jednom prilikom kad je prolazila Marija Antonija, markiza lagano gurnula laktom i šapnula mu prilikom prolaska Marije Antonije, „ženica“. Konačna potvrda o braku došla je tek 1769. godine i određena je za 1770. godinu kao što je već spomenuto. Razmijenjeni su službeni portreti i sada je preostalo samo čekati.⁵²

Marija Terezija se odmah bacila na pripreme te je tako zamijetila da Antonija ima loše i nepravilne zube i stoga počela upotrebljavati žicu za ravnanje zubi. Nakon tri mjeseca ove terapije, Antonija je dobila željene, lijepo raspoređene zube. Vodila je posebnu brigu o njezinu vanjskom izgledu pa je angažirala pariškog frizera. Luj XV. je preko vojvode Choiseula koji je

⁵¹ A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 49.

⁵² Isto, str. 50.

bio ministar vanjskih poslova, slao u Beč savjete, između ostaloga da pri odgoju buduće dauphine paze na to da dobro nauči francuski jezik. Iako je francuski bio jedan od službenih jezika austrijskog dvora, njezino znanje bilo je prepuno njemačkih riječi i konstrukcija. Obrazovanje koje se u 18. stoljeću zahtijevalo od jedne princeze nije bilo posebno visoko, a kad se uzme u obzir da Antonija nije posebno voljela učenje, obrazovanje je ispalo znatno ispod prihvatljive razine. Pisala je sporo, neuredno i puno pravopisnih pogrešaka, a nije ni voljela čitati. Ono obrazovanje u kojem je bila uspješna bili su ples i glazba.⁵³

Svi su predviđali da najmlađu Caričinu kćer čeka sjajna budućnost pa joj je majka jednom prilikom rekla: „*Uzme li se u obzir samo značaj tvojeg položaja, najsretnija si od svojih sestara i princeza.*“⁵⁴ Marija Antonija je prije odlaska dobila pismo s uputama za vladanje u braku, a Marija Terezija joj je posebno naglasila da ne smije zaboraviti da je Njemica, ali je u svojem stilu odmah izvela obrat i rekla joj je da to ne smije prečesto iskazivati jer je prije svega kraljica Francuske. Uz brojne dvosmislene upute, Marija Antonija započela je svoj put u Versailles. Na francuskoj granici podvrgnuta je običaju razodijevanja, morala je sa sebe skinuti svu svoju austrijsku odjeću i obući francusku, a osim odjeće također se morala oprostiti i sa svojom austrijskom pratnjom.⁵⁵ Tako je Marija Antonija sada postala Marija Antoaneta. Na putu je prolazila u zlatnoj kočiji kroz brojne gradove i svi su joj klicali. Bila je omiljena i mnogi su zavidjeli na njezinom položaju. Međutim, ova naizgled veličanstvena ženidba, kako će povijest kasnije pokazati, završila je tragičnom sudbinom najmlađe kćeri Marije Terezije.

7. Ferdinandova ženidba

Kako se ženidba između Leopolda i princeze Beatrice d'Este nije ostvarila, Marija Terezija pronašla je zamjenu, a to je bio njezin sin nadvojvoda Ferdinand. Ferdinand je bio četvrti sin, daleko od nasljedstva prijestolja i za njega je ova ženidba bila najpogodnija. Svadba je održana 1771. godine u Milanu. Ovom ženidbom Marija Terezija je još jednom učvrstila svoje veze u Italiji. Najmlađem sinu Marije Terezije, Maksimilijanu, kako to već biva u velikim obiteljima, ostala je crkvena služba te postao nadbiskup.⁵⁶ Ovime je Marija Terezija osigurala budućnost svoje djece.

⁵³ K. Tschuppik, *Marija Terezija*, str. 292.-293.

⁵⁴ A. Fraser, *Marija Antoaneta*, str. 52.

⁵⁵ C. L. Morris, *Maria Theresa, The last conservative*, str. 291.

⁵⁶ Isto, str. 283.

8. Zaključak

Marija Terezija uspjela je do kraja svog života osigurati budućnost svojoj brojnoj djeci. Pri tome su ženidbe i udaje bila najvažnija sastavnica. Traženje prikladnog supruga ili supruge svojoj djeci bila je ne samo njezina osobna želja kao majke, nego i zadaća velike politike habsburške kuće. Pri tome se nije vodila majčinskim osjećajima, nego instrumentima politike. Marija Terezija voljela je svoju djecu, ali u vrijeme njihove ženidbe ili udaje osjećaji bi se stavljali u stranu. To nije bilo samo u njezinom slučaju, nego u cijeloj Europi 18. stoljeća. Od nje se kao carice i majke brojne vladarske obitelji tada očekivalo da svojoj djeci osigura budućnost koja je podrazumijevala dobru ženidbu ili udaju u neku drugu vladarsku obitelj u kojoj bi njezina djeca imala materijalnu sigurnost i položaj dostojan sina ili kćeri jedne vladarice. U toj ženidbenoj politici nije se samo osiguravala budućnost mladih nadvojvoda i nadvojvotkinja nego i budućnost same Habsburške Monarhije.

U toj ženidbenoj politici nije svaka kombinacija ispala uspješno. Josip II., nasljednik prijestolja nije uspio dobiti muškog nasljednika, iako je imao čak dva braka. Leopoldov je bračni život barem po pitanju nasljednika bio uspješniji jer je imao brojnu djecu. Ferdinand je također iza sebe osigurao nasljednike, ali je vladao na malom teritoriju i po svojem položaju nije bio važna povijesna ličnost. Marija Kristina, kako je već spomenuto, iza sebe nije ostavila nasljednike, a Marija Amalija i Marija Karolina su iza sebe po uzoru na svoju majku ostavile brojno potomstvo. Udaja Marije Antoanete smatra se najvećim uspjehom Marije Terezije, iako je, ironično, završila najvećom tragedijom. Ženidbom i udajom uspjela je učvrstiti veze sa Bourboncima, španjolskom i francuskom lozom, što je i bio temeljni cilj njezine politike. Nijedno njezino dijete nije oskudijevalo u materijalnom smislu – čak ni ona djeca koja nisu bila u ženidbenoj igri, kao Marija Ana, Marija Elizabeta i Maksimilijan, imala su lagodan život barem po pitanju financija.

Zahvaljujući ženidbenoj politici možemo Mariju Tereziju uspoređivati s engleskom kraljicom Viktorijom koju su nazivali „bakom Europe“ jer su mnogi njezini potomci postali europski vladari i vladarice. U tome stilu Mariju Tereziju možemo smatrati bakom Europe u 18. stoljeću.

9. Popis literature

1. Fraser, Antonia; Marija Antoaneta, Mozaik knjiga, Zagreb, 2012.
2. Fussenegger, Gertrud; Marija Terezija, Alfa, Zagreb, 1986.
3. Horn, Wilhelm Oertel von; Maria Theresa, A.C. McClurg&Co., 1905.
4. Moffat, Mary Maxwell; Maria Theresa, E. P. Dutton and company, New York, 1911.
5. Morris, Constance Lily; Maria Theresa, The last conservative, Alfred A. Knopf, New York, 1937.
6. Tschuppik, Karl; Marija Terezija, Naklada Binoza, Zagreb, 1934.
7. Vovk; Justin Christopher; In Destiny's Hands, Five tragic rulers, children of Maria Theresa, iUniverse, New York, 2010.

9.1. Elektronički izvori

1. Hall of Ceremonies, <http://www.schoenbrunn.at/en/things-to-know/palace/tour-of-the-palace/hall-of-ceremonies.html>, (06.08.2014.)
2. Mutschlechner, Martin; A family presents itself – MariaTheresa and the image of dynasty, <http://www.habsburger.net/de/node/8178>, (01.08.2014.)
3. Ravnoteža sila, <http://proleksis.lzmk.hr/43438/>, (30.8.2014.)